

Мирослава Сахно

ОСОБИСТІСНІ ЯКОСТІ ПЕДАГОГА У ПРАЦЯХ І. А. ЗЯЗЮНА

На початку XXI століття в країнах світу, й Україні зокрема, відбувається переоцінювання усталених раніше норм та цінностей суспільства, носіями яких у всі часи розвитку цивілізації були вчителі, медики, науковці і митці – елітарний прошарок суспільства. Результатом діяльності цього прошарку є формування ціннісного світу людини, яка своєю плідною працею, своїми духовними здобутками, творчістю визначала якість суспільного буття. У цьому контексті трансформаційні процеси, що відбуваються у системі загальної середньої і вищої освіти в Україні зумовлюють звернення держави до якості підготовки майбутнього вчителя, готового до плідної праці на важкій педагогічній ниві, особистості, яка має високий рівень професійної компетентності, високі моральні якості, відповідальність за свої дії, незалежну думку.

Відповідно до Закону України “Про вищу освіту” (2014) вчитель має бути носієм національної культури та вселюдських цінностей, провідником ідеї державотворення, людиною духовною і гуманною. Успішне вирішення завдань національного виховання безпосередньо

пов'язане з якістю підготовки майбутніх учителів. Жодна інша професія не ставить таких вимог до людини, як професія педагога, вчителя, вихователя. Стрімкий світовий розвиток, процеси глобалізації та інтеграції, поширення нових інформаційних технологій вимагають від учителя відповідності часу, здатності забезпечити особистісний розвиток учня, допомогти йому у життєтворчості.

Аналіз наукових праць показує, що дана проблема протягом останніх років досліджувалася такими вченими як В. Андрущенко, С. Гончаренко, Л. Губерський, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кушерець, О. Савченко, О. Сердюк, І. Надольний, В. Огнев'юк та ін.

Особливу значущість для нас мають наукові погляди щодо професійних вимог до особистості вчителя Івана Андрійовича Зязюна, доктора філософських наук, академіка НАПН України, автора численних наукових праць, серед яких найвідоміші – “Естетичний розвиток особистості”, “Основи педагогічної майстерності”, “Краса педагогічної дії”, “Педагогіка добра: ідеали та реалії” та ін., який п'ятнадцять років очолював наш університет.

“У педагогіці все важливо. У суспільстві знань інформація дуже швидко старіє. Тому школа має навчити основного – навчатися все життя. Для цього потрібні вчителі, які не тільки мають талант навчати інших, а й здатні удосконалюватися самі. Я сказав би, що педагог – основна виробнича сила суспільства” – зазначав Іван Андрійович Зязюн [6, с. 1]. Дійсно, управління навчально-виховним процесом учнів здійснює вчитель. Він визначає мету й завдання процесу, програмує розвиток особистості учня. Суттєвою ознакою педагогічної праці є те, що вона повністю є процесом взаємодії людей. Це посилює роль особистісних суб'єкт-суб'єктних відносин у педагогічній праці і підкреслює важливість моральних аспектів.

І. А. Зязюн визначає приналежність до вчительської праці станом душі. У своїх розповідях він зазначав, що “вчитель – або майстер, або ні. Не дано третього стану майстерності. Вчитель – провідний міст між державою та суспільством та кроком у майбутнє” [4, с. 13–14].

До особистих якостей вчителів він відносив: уміння вчити, виховувати, керувати, слухати, мати широкий світогляд, володіти культурою мовлення, бути глибоко віданим ідеї служіння народові; здатність до співпереживання; вміння діяти в умовах нестандартних ситуацій; висока саморегуляція [2, с. 298].

У складній структурі особистості І. А. Зязюн виділяє найбільш значущі якості, які мають визначальну роль у діяльності педагога, а саме: працьовитість, організаторські здібності, прагнення до постійного самовдосконалення, культура поведінки і зовнішній вигляд, здібність до передбачення та прогнозування, управлінські якості, мовні вміння та навички, кмітливість, поєднання особистих інтересів з інтересами

суспільства, громадська зрілість та активність, сердечність, намагання до саморозвитку, інтелігентність та небайдужість.

“Передовсім потрібно володіти педагогічним мовленням, зацікавити собою, душею, розвивати кордоцентризм – сердечність, аби дитина була в центрі уваги вчителя. Я вважаю, що ніякої концепції освіти дорослої людини немає. Її треба навчити ще у школі володіти саморозвитком. Завжди кажу: не принижуйте дитину двійкою, знайдіть можливість зробити предмет цікавим для неї. Є предмети етика й естетика. Етику використовують у політиці, ідеології. А естетика – наука про почуття людини: прекрасного і піднесеного, потворного і низького, трагічного і комічного. Якщо вчитель ними володіє, він уже майстер своєї справи. А в нас емоції вилучені з освітнього процесу – всі вимагають лише знань. І мало хто пам’ятає, що 4-річна дитина вже має 95% інформації, якою володітиме все життя” – такими словами закінчував свою інтерв’ю І. Зязюн для видання “Урядовий кур’єр” [6]. Ці слова є поглядом у майбутнє для покоління педагогів.

Видатний філософ, культуролог, мистецтвознавець, учений усе своє творче життя присвятив саме педагогіці, вихованню та актуалізації найкращого, найпрекраснішого в Людині. “Тепер переконливо можна сказати собі і людям: “Педагогіка – моє життя”, – пише в своїй книзі “Педагогіка добра” Іван Андрійович і свято дотримується своїх переконань протягом усього власного педагогічного шляху [2, с. 299].

Учений виокремив якості вчителя, які особливо значущі у його професійній діяльності:

- пильність, що проявляється в умінні помічати прояв зовнішнього і внутрішнього життя дитини, даючи їй при кожній нагоді відповідну настанову, але при цьому йому не повинен бути притаманний зайвий педантизм, який міг би посприяти недовірі до настанов учителя (враховувати природні слабкості дитини);

- розсудливість, яка виражається у здатності діяти з усвідомленням поставленої мети (вміння не допустити прийняття помилкового рішення);

- правдивість і щирість;

- послідовність і справедливість, які характеризуються якостями вчителя (сталістю своїх педагогічних поглядів, чітким розподілом меж дозволеного і не дозволеного за будь-яких умов);

- естетичність зовнішнього вигляду та манер поведінки;

- наполегливість вчителя у відносинах з учнями;

- любов до дитини – дороговказна зірка, важлива умова у вихованні [2, с. 23].

“Педагогіктор повинні знати і відчувати аудиторію з якою працюють – і передову і відсталу її частини, розуміти, на кого орієнтуватися і кому допомагати. Педагогічна майстерність учителя – визначальна функція”, – пише вчений [5, с. 111].

Діяльність педагога-майстра характеризується педагогічною доцільністю гуманістичною спрямованістю, індивідуально-творчим характером за змістом і оптимальністю, за вибором засобів. У педагогічній діяльності розвивається і реалізується майстерність учителя, яку структурно визначають такі складові: педагогічна гуманістична спрямованість особистості, професійне знання, здібності до педагогічної діяльності, педагогічна тактика. “Педагогічну спрямованість особистості вчителя зумовлюють ціннісні орієнтації на себе, на засоби педагогічного впливу, на школяра і дитячий колектив, на цілі педагогічної діяльності” [4, с. 14].

Іван Андрійович Зязюн пройшов яскравий шлях у науці і педагогічній освіті: від студента до міністра, від аспіранта до академіка. Йому належать фундаментальні розробки у галузі філософії освіти, професійної педагогіки, естетичного виховання молоді. Проте все життя він піднімався сходишками до вищого світла – розуму Вчителя, бо вчитель, за його переконанням, є провідником переможної сили Добра, Любові, Істини і Краси.

Список використаної літератури

1. Зязюн І. А. Естетична регуляція ціннісної свідомості / Іван Андрійович Зязюн // Професійно-художня освіта України. Зб. наук. ст., Черкаси, 2005. – С. 3–15.
2. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали та реалії: науково-методичний посібник / Іван Андрійович Зязюн. – К. : МАУП, 2000. – 309 с.
3. Іван Андрійович Зязюн: Педагог. Вчитель. Філософ / Л. І. Ніколюк, Л. О. Пономаренко. – К., 2010. – 15 с.
4. Краса педагогічної дії: Навч. посібник для вчителів, аспірантів, студентів серед. та вищих навч. закладів / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К. : Укр.-фінанс. інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
5. *Мацегора К.* Не скажи, а покажи, як треба бути творчим! [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/ivan-zyazyun-ne-skazhi-pokazhi-yak-treba-but-tvor/>.
6. Моя неповторність від батька-матері, учителів, від самостійного пізнання людської психології / Л. Мацько, О. Семенов. – Полтава, 2008. – № 13. – С. 12–16.